

Editörler
Prof. Dr. Özcan Güngör - Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan Şimşek
Din Sosyolojisi

ISBN: 978-625-7825-07-8

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

1.Baskı 2020

Bu kitabın basım,yayın ve satış hakları Lisans Yayıncılığa aittir.Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik,elektronik veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz basılamaz ve dağıtılamaz.

Assum Basım ve Mücellit

Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A
Avcılar-İSTANBUL
e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr
www.lisansyayincilik.com.tr

Din Sosyolojisi

Editörler:

Özcan Güngör - *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
Rıdvan Şimşek- *Bursa Teknik Üniversitesi*

Bölümler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Halide N. Ö. Erdoğan / *Polis Akademisi Başkanlığı*
Fatma Çakmak / *Harran Üniversitesi*

2.Bölüm:

Emrah Yavuz / *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi*

3.Bölüm:

Özcan Güngör / *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*

4.Bölüm:

Bahset Karşlı / *Antalya Akdeniz Üniversitesi*

5.Bölüm:

Hasan Coşkun / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*

6.Bölüm:

Nedim Öz / *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

7.Bölüm:

Abdullah Alperen / *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi*

8.Bölüm:

Ali Fidan / *Trabzon Üniversitesi*

9.Bölüm:

Selçuk Kırtepe / *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi*
Sefer Yavuz / *Kocaeli Üniversitesi*

10.Bölüm:

Süleyman Yurttaş / *Bayburt Üniversitesi*

11.Bölüm:

Mehmet Süheyl Ünal / *Dokuz Eylül Üniversitesi*

12.Bölüm:

Ümit Harun Akkaya / *Kayseri Üniversitesi*

13.Bölüm:

Handan Karakaya / *Fırat Üniversitesi*
Ayşe Elmalı Karakaya / *Sakarya Üniversitesi*

14.Bölüm:

Özcan Güngör / *Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*

Önsöz

Bu kitabın temel amacı din sosyolojisi literatürünü zenginleştirmeye aday bir çalışma olma iddiasıdır. Kitap, din sosyolojisinin temel konularını hem bir ders kitabı niteliğinde ele almakta hem de derin bir bilgi, ifade ve analiz biçimlerine yer vererek din ve toplum etkileşimini yeni bir dille ortaya koyma niyetindedir. Kitapta kullanılan dil okuyucusunun din sosyolojisine dair tartışmaları en sade ve akıcı şekilde kavramasını kolaylaştırmaktadır. Çalışma dilinin ve yaklaşımlarının "objektiflik" hassasiyetiyle konuları ele aldığını özellikle belirtmek gerekiyor. Çünkü din sosyolojisi her hangi bir dinin savunusu veya teolojisinin anlatımı asla değildir. Aksine her dini anlayış ve gruplardaki yaşayışı karşılıklı etkileşim içinde ele alma amacıdadır. Kitabın, yoğun dipnot ve akademik değerlendirmelere boğulmadan okunabilmesinin amaçlandığını da vurgulamam lazım. Temel olarak kitap boyunca din sosyolojisi biliminin konusu, tarihi ve yönteminin ele alınması yanında, günümüze dönük bu bilimin uygulanışı bağlamında; Dini inanç ve pratiklerin sosyal rolleri ve etkileri nelerdir? Bir din sosyal olarak nasıl örgütlenir? Modern dünyada dinin görünümü ne olmaktadır? Toplumsal kurumlar, gruplar ve kimlikler ne tür değişimler göstermektedir? Gibi sorular etrafında alanın temel konularını ele alarak, alanın problemlerine cevaplar aranmıştır.

Bu kitap her bölümün din sosyolojisi biliminin bir boyutuna odaklandığı 14 (on dört) bölüm şeklinde düzenlenmiştir. Birinci ve ikinci bölümde din sosyolojisinin ortaya çıkışından, gelişiminden, bilimler tasnifindeki yeri ve kapsamından bahsedilmektedir. Üçüncü bölüm din sosyolojisinde kullanılan bilimsel araştırma yöntemlerine odaklanmaktadır. Sosyoloji teorilerinde dinin yeri ise dördüncü bölümde işlenmektedir. Beşinci ve altıncı bölümlerde toplumsal değişme, bütünleşme ve farklılaşma ile din ilişkisi ele alınmaktadır. Yedinci bölümde farklı toplum tiplerinde dinin konumu tartışılmaktadır. Buna mukabil sekizinci bölüm küreselleşme ve din ilişkisini inceler. Toplumsal kurumlar, gruplar ve din ilişkisi ise dokuzuncu ve onuncu bölümlerde ele alınmıştır. On birinci bölümde günümüzde çokça tartışılan sekülerleşme başlığı konu edilmektedir. On ikinci bölümde ise kimlik konusu kavramsal analiz ve dini kimlik bağlamında tartışılmıştır. Kitabın güncel toplumsal konuları tartışan ve din ile ilişkilendiren başlığı on üçüncü bölümde ele alınmaktadır. Çalışma, sosyalleşme ve din konusunun ele alındığı on dördüncü bölüm ile sonlandırılmıştır.

Kitapta, ders kitabı niyeti açık olsun diye, konu başlarında temel soruların ve kazanımların neler olacağı sistemleştirilmiştir. Okuyucunun başlangıçta metin içinde nelerin tartışılacağını ve bu tartışmaların sonunda ne tür kazanımlar elde edileceğini bilmesi istenmiştir. Her bölümün sonunda son söz değil ama metin içinde ele alınan konuların yeniden bir hatırlanması bağlamında temel hususlar değerlendirilmiştir. Türkiye’de başka din sosyolojisi kitaplarında olmayan bir husus olarak takip edilmesi gereken siteler, konuyla ilgili seyredilmesi faydalı filmler, makalenin temel konusunun hangi kaynaklar çerçevesinde ele alındığı gösterir temel kaynaklar ve nihayet ileri okumalar için daha fazla ve temel çalışmalar kaynakçada yer almaktadır.

Kitap, din sosyolojisi konularının ustalıkla ele alındığı, işlendiği ve tartışma konusu yapıldığı bir metin sunma amacıyla hazırlanmıştır. Bu yönüyle sosyoloji ve ilahiyat disiplinlerine ilgi duyanlar için olduğu kadar bu disiplinlere aşina olmayanlar için de yararlı olacak malzeme, görsel ve sunumlar kitapta yer almaktadır. Son söz mahiyetinde kitabın iki kapak arasına alınma sürecinde ortaya koydukları titiz çalışma ve gayretlerinden ötürü kıymetli yazarlarımıza ve yayınevi çalışanlarına teşekkürlerimi iletmek istiyoruz. Bu kitabın okurlarına ve en başta öğrencilerimize faydalı olmasını temenni ediyoruz.

İstanbul, 2020

Editörler
Prof. Dr. Özcan Güngör
Dr. Öğr. Üyesi Rıdvan Şimşek

İÇİNDEKİLER

Önsöz

v

Bölüm 1 BİR BİLİM DALI OLARAK DİN SOSYOLOJİSİ/

15

1.1. Temel Sosyolojik Kavramlar / <i>Halide N. Ö. Erdoğan</i>	16
1.2. Sosyoloji –Din İlişkisi	22
1.2.1. Din ve Toplum	23
1.2.2. Din ve Sosyoloji	24
1.3. Din Sosyolojisinin Konusu ve Alanı	26
1.3.1. Sosyoloji ve Konusu	26
1.3.2. Din Sosyolojisi ve Konusu	27
1.3.3. Din Sosyolojisinin Alanı	29
1.3.4. Özel Sosyolojiler	30
1.3.5. Özel Din Sosyolojileri	31
1.4. Din Sosyolojisinin Doğuşu ve Gelişimi	31
1.4.1. Öncüler	32
1.4.1.1. Antikçağ Düşünürleri	32
1.4.1.2. Ortaçağ Hristiyan Düşünürleri	33
1.4.2. Kurucular	33
1.5. Din Sosyolojisinin Bilimler Tasnifindeki Yeri/ <i>Fatma Çakmak</i>	39
1.5.1. Din Bilimi Alanı ve Din Sosyolojisi	41
1.5.2. İlahiyat ve Din Sosyolojisi	42
1.6. İslam Dünyasında Din Sosyolojisi	43
1.6.1. Din Sosyolojisi Birikimine Dair İlk Önemli İsimler	45
1.6.2. Modern Dönemde İslam Dünyasında Din Sosyolojisi	49
1.7. Türkiye’de Din Sosyolojisi	50
1.7.1. Türkiye’de Din Sosyolojisi Çalışmalarının Tarihçesi	51
1.7.2. Türkiye’de Din Sosyolojisi Disiplinin Kurumsallaşması ve Mevcut Durumu	52
Yararlanılan Kaynaklar	58

Bölüm 2
ÖZEL SOSYOLOJİ ALANI OLARAK
DİN SOSYOLOJİSİ / Emrah Yavuz

63

2.1. Dine Sosyolojik Yaklaşım	65
2.1.1. Dinin Sosyolojik Tanımı Problemi	66
2.1.2. Sosyolojik Din Tanımları	69
2.2. Dini Tecrübenin Sosyolojik Bağlamı	72
2.2.1. Dini Tecrübenin İfade Şekilleri	75
2.3. Din-Toplum Etkileşimi	81
2.3.1. Toplumun Dine Etkisi	83
2.3.2. Dinin Topluma Etkisi	86
2.4. Dine İşlevsel Yaklaşım	89
2.4.1. Dinin Bireysel İşlevleri	91
2.4.2. Dinin Toplumsal İşlevleri	93
Yararlanılan Kaynaklar	101

Bölüm 3
DİN SOSYOLOJİSİNDE YÖNTEM / Özcan Güngör

105

3.1. Bilim Nedir?	106
3.2. Bilimsel Yöntemin Temel İlkeleri	107
3.3. Temel Olarak Sosyolojik Yöntem Okulları	108
3.3.1. Pozitif Sosyal Bilim	109
3.3.2. Yorumlayıcı Sosyal Bilim	110
3.3.3. Eleştirel Sosyal Bilim:	110
3.3.4. Yöntemsel Çoğulculuk	110
3.4. Sosyoloji ve Din Sosyolojisinde Araştırma Teknikleri	111
3.4.1. Genel Teknikler	111
3.4.2. Nicel Araştırma Teknikleri	113
3.4.3. Nitel Araştırma Yöntemleri	117
3.5. Bilimsel Araştırmaların Aşamaları ve Çalışmanın Ana Başlıkları	121
3.5.1. Araştırma Konusunun ve Probleminin Tespit Edilmesi ve Giriş Kısmı	122
3.5.2. Araştırma İçin Uygun Araştırma Tipi, Yöntem ve Tekniklerin Seçilmesi	126
3.5.3. Araştırmanın Evreninin Belirlenmesi ve Örneklem Seçimi	126
3.5.4. Veri Toplama	127

3.5.5. Veri Analizi	128
3.5.6. Bulguların Yorumlanması	129
3.5.7. Özet, Yargı ve Öneriler	129
Yararlanılan Kaynaklar	133

Bölüm 4 **SOSYOLOJİK TEORİ VE DİN / Bahset Karşı**

135

4.1. Sosyolojik Kuramlar	139
4.2. Klasik Sosyologlar ve Din Anlayışları	141
4.2.1. Saint Simon (1760-1825)	141
4.2.2. Auguste Comte (1798-1857)	141
4.2.3. Herbert Spencer (1820-1903)	143
4.2.4. Karl Marx (1818-1883)	144
4.2.5. Emile Durkheim (1858-1917)	147
4.2.6. Max Weber (1864-1920)	153
4.2.7. Joachim Wach (1898-1955)	157
4.2.8. Tönnies (1855-1936)	158
4.2.9. Georg Simmel (1858-1918)	159
4.3. Çağdaş Sosyologlar ve Din	160
4.3.1. Herbert Mead	160
4.3.2. Talcot Parsons	161
4.3.3. Peter L. Berger (1929-2017) ve Thomas Luckman (1927-2016)	163
4.3.4. Robert N. Bellah (1927-2013)	164
4.4. Çağdaş Çatışmacı Teoriler, Sosyologlar ve Din	165
4.4.1. Erving Goffman	166
4.4.2. Charles Right Mills	166
4.4.3. Lewis. A. Coser	167
4.4.4. Frankfurt Okulu	168
4.4.5. Ulrich Beck	169
4.4.6. Daniell Bell	170
Yararlanılan Kaynaklar	172

Bölüm 5 **TOPLUMSAL DEĞİŞME VE DİN / Hasan Coşkun**

175

5.1. Toplumsal Değişme Kuramları	177
5.1.1. Büyük Boy Kuramlar	178
5.1.2. Orta Boy Kuramlar	179

5.1.3. Küçük Boy Kuramlar	183
5.2. Toplumsal Değişme ve Din Etkileşiminin Boyutları	183
5.2.1. Toplumsal Değişimi Engelleyici Bir Faktör Olarak Din	184
5.2.2. Toplumsal Değişim Faktörü Olarak Din	186
5.2.3. Toplumsal Değişimin Din Üzerindeki Etkileri	189
5.3. Türkiye’de Toplumsal Değişim ve Din İlişkisi	192
Yararlanılan Kaynaklar	199

Bölüm 6
BÜTÜNLEŞME VE FARKLILAŞMA SARMALINDA DİN /
Nedim Öz

203

6.1. Sosyal Bütünleşme ve Din	204
6.1.1. Sosyo-Kültürel Bütünleşme ve Din	206
6.1.2. İslamda Bütünleşme Örnekleri	209
6.2. Sosyal Farklılaşma ve Din	211
6.2.1. Farklı Toplumlarda Sosyal Farklılaşma ve Din	213
6.2.2. Farklılaşma ve İslam	217
6.2.2.1. Sünnilik, Şia ve Haricilik Farklılaşması	218
6.2.2.2. Ulema ve Sufilik Farklılaşması	220
6.3. Sosyal Tabakalaşma ve Din	221
6.3.1. Tabakalaşma ve Çeşitleri	222
6.3.2. Tabakalaşma ve İslam	224
Yararlanılan Kaynaklar	228

Bölüm 7
ÇEŞİTLİ TOPLUM TİPLERİNDE DİN /
Abdullah Alperen

231

7.1. Toplum Kavramı	233
7.1.1. Toplumların Özellikleri	235
7.1.2. Toplum Tiplerleri	235
7.2. Geleneksel Toplum ve Din	236
7.2.1. Gelenek Kavramı	237
7.2.2. Gelenekçilik	241
7.2.3. Geleneksel Toplum	241
7.2.4. Geleneksel Toplumlar ve Din	242
7.3. Modern Toplum ve Din	244
7.3.1. Modernleşme Nedir?	245

7.3.2. Modern Toplumun Özellikleri	251
7.3.3. Modern Toplum ve Din	252
7.4. Post-Modern Toplum ve Din	252
7.4.1. Postmodernizm Nedir?	253
7.4.2. Postmodernizmin Temel Özellikleri	258
7.4.3. Postmodern Toplum ve Din	259
7.5. Türk Toplumunda Din	263
Yararlanılan Kaynaklar	267

Bölüm 8

KÜRESELLEŞME VE DİN / Ali Fidan

271

8.1. Küreselleşme Teorileri	272
8.1.1. Milenyum İlk Durak: Küreselleşme	273
8.1.2. İki İnsana Az Bir Dünya	275
8.2. Küreselleşmenin Boyutları	277
8.2.1. Yerel ile Evrensel Arasında Küreselleşme	277
8.2.2. Küreselleşme ve Etki Alanları	278
8.3. Küreselleşme ve Din İlişkisi	280
8.3.1. Küresel Dünyada Din	280
8.3.2. Küreselleşme ve İslam	284
Yararlanılan Kaynaklar	291

Bölüm 9

TOPLUMSAL KURUMLAR VE DİN

293

9.1. Aile ve Din / <i>Selçuk Kırtape</i>	295
9.1.1. Aile	295
9.1.2. Din	296
9.1.3. Aile ve Dinin Ortak Noktaları	296
9.1.3.1. Evlilik	298
9.1.3.2. Eş Seçimi	298
9.1.3.3. Düğün	299
9.1.3.4. Doğum İzni	299
9.1.3.5. İsim Verme	300
9.1.4. Akrabalık İlişkileri	300
9.1.5. Ailede ve Dinde Değişim	302
9.2. Kültür ve Din	303
9.2.1. Kültür	302

9.2.2. Kùltürün Kaynađı Din	303
9.3. Eđitim ve Din	305
9.3.1. Eđitim	305
9.3.2. Eđitim ve Din	306
9.3.3. Eđitim ve Dinin Ortak Noktaları	306
9.3.3.1. Kùltürleme	309
9.4. Siyaset ve Din / <i>Sefer Yavuz</i>	309
9.5. Devlet-Din İlişkisi	311
9.5.1. Meşruiyet Kaynağı Temelde Din Olan Devlet Şekilleri	312
9.5.1.1. Din-Siyasi Otorite Birlikteliđiyle Ortaya Çıkan Devlet Şekli	312
9.5.1.2. Dinin Siyasi Otoriteye Egemen Olduğu Devlet Şekli	313
9.5.1.3. Siyasi Otoritenin Dine Egemen Olduğu Devlet Şekli	313
9.5.2. Meşruiyet Kaynağı Temelde Din Olmayan Devlet Şekli	314
9.5.3. Ülkemizde Laiklik ve Uygulaması	314
9.6. Ekonomi ve Din	315
9.6.1. Ekonomi-Din İlişkisi	317
9.7. Serbest Zaman Kurumu ve Din	322
9.7.1. Tarihsel Olarak Serbest Zaman Kurumu	322
9.7.2. Kavramsal Olarak Serbest Zamanlar Kurumu	324
9.7.3. Serbest Zaman Aktiviteleri ve Serbest Zamanlar Kurumunun İşlevleri	325
9.7.4. Serbest Zamanlar Kurumu ve Din	326
Yararlanılan Kaynaklar	331

Bölüm 10
DİNİ GRUPLAR SOSYOLOJİSİ / Süleyman Yurttaş

337

10.1. Toplumsal Gruplar	338
10.1.1. Toplumsal Grup Çeşitleri	339
10.1.2. Toplumsal Gruplara Katılma	341
10.2. Dini Gruplar	342
10.2.1. Doğal Dini Gruplar	343
10.2.1. Sırf Dini Gruplar	344
10.3. Yeni Dini Hareketler	345
10.4. Modern Türkiye’de Dinî Gruplar	346
Yararlanılan Kaynaklar	349

Bölüm 11
SEKÜLERLEŞME PARADİGMALARI/
Mehmet Süheyl Ünal **351**

11.1. Klasik Sekülerleşme Tezi	352
11.2. Yeni Paradigma	359
11.3. Gündelik Hayatın Tanziminde Sekülerleşme ve Din	365
11.4. Kültür Endüstrisi ve Din	376
Yararlanılan Kaynaklar	383

Bölüm 12
KİMLİK / Ümit Harun Akkaya **385**

12.1. Kimlik Tanımı	386
12.1.1. Sosyalleşme ve Kimlik	392
12.1.2. Kimliğin Sunumu	393
12.1.3. Milli Kültür ve Kimlik	395
12.1.4. Kimlik, Sınıf, Tabakalaşma	396
12.2. Kimliğe Sosyolojik Yaklaşımlar	397
12.2.1. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım	397
12.2.2. Kimlik Teorisi	399
12.2.3. Cooley ve Aynabencilik Kuramı	401
12.2.4. Bauman ve Akışkan Kimlikler	401
12.3. Kimliğin Sosyal Temelleri	403
12.3.1. Aile	407
12.3.2. Etnisite	407
12.3.3. Cinsiyet Kimliği	408
12.3.4. Yaş	409
12.3.5. Din	409
12.4. Dini Kimlik	409
12.4.1. Dini Kimliğin Oluşumu	412
12.4.2. Günümüzde Dini Kimlikler	414
12.5. Dini Kimlik Gelişim Aşamaları	416
12.5.1. Müslüman Dini Kimlik İnşasının Bir Modeli	417
12.5.1.1. Atfedilen Kimlik Olarak Din	417
12.5.1.2. Seçilen Kimlik Olarak Din	418
12.5.1.3. Beyan Edilen Kimlik Olarak Din	419
Yararlanılan Kaynaklar	424

Bölüm 13
DİN SOSYOLOJİSİNDE GÜNCEL ARAŞTIRMA ALANLARI 429

13.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet / <i>Handan Karakaya</i>	430
13.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet	430
13.1.2. Kadına Karşı Ayrımcılıklar Bağlamında Toplumsal Cinsiyet	432
13.1.3. Din ve Toplumsal Cinsiyet İlişkisi	433
13.1.4. Semavi Dinler ve Toplumsal Cinsiyet Yansımaları	435
13.2. Beden Sosyolojisi ve Din	441
13.2.1. Beden	441
13.2.2. Bir Özne Olarak Beden	442
13.2.3. Din ve Beden İlişkisi	445
13.3. Sosyal Medya ve Din	450
13.3.1. Tarihi Süreçten Günümüze Sosyal Medya	451
13.3.2. Dinin ve Sosyal Medya Üzerinden Yeniden İnşası	453
13.3.3. Sosyal Medyada Temsilleri Bağlamında Dinler	455
13.4. Din Değiştirme Sosyolojisi / <i>Ayşe Elmalı Karakaya</i>	458
13.4.1. Din Değiştirme Konusunda Sosyolojik Çalışmalar	460
13.4.2. Din Değiştirme Sebepleri	462
13.5. Ölüm Sosyolojisi ve Din	466
13.5.1. Toplumların Değişen Ölüm Algıları	468
13.6. Göç ve Din	472
13.6.1. Göç – Din/Dindarlık Etkileşimi	474
13.7. Gençlik ve Din	479
13.7.1. Gençlik Tanımı ve Gençlik Dönemi Özellikleri	480
13.7.2. Gençlik Dönemi ve Din	483
Yararlanılan Kaynaklar	489

Bölüm 14
SOSYALLEŞME VE DİN / Özcan Güngör 501

14.1. Sosyalleşme Kavramı	502
14.2. Sosyalleşme ve Din	504
14.3. Sosyalleşme Etkenleri ve Din	506
Yararlanılan Kaynaklar	511